

[2023] 2 एस. सी. आर. 1

केंद्रीय विशेष आयुक्त, अलाहाबाद

वि.

ए. एम/एस. जे. आर. ऑर्गेनिक्स लिमिटेड.

(2009 चा दिवाणी अपील क्रमांक 8502)

मार्च 1, 2023

[एस. रवींद्र भट आणि दीपांकर दत्ता , जे. जे.]

केंद्रीय उत्पादन शुल्क नियम, 1994-आर. 6 (पी) (ii)-स्पिरिटचे मूल्य निश्चित करणे-प्रतिसादकर्ता सेंद्रिय रसायनांच्या निर्मितीमध्ये गुंतलेला होता आणि कोणत्या हेतूसाठी काप्तानगंज येथील त्याच्या युनिटमधून विशेषपणे विकृतीकृत स्पिरिट खरेदी करणे आवश्यक होते-आयुक्तांनी, स्पिरिटचे मूल्य निश्चित करण्याच्या उद्देशाने, विशिष्ट तारखेला दुसऱ्या युनिटमध्ये प्रचलित असलेल्या विकृतीकृत स्पिरिटचा सर्वोच्च दर निश्चित केला होता तेव्हा वाद निर्माण झाला-त्यामुळे नाराज होऊन प्रतिवादीने सीमाशुल्क आणि सेवा कर अपील न्यायाधिकरणाकडे धाव घेतली, ज्याने प्रतिवादीच्या याचिकेस परवानगी दिली की किंमत सर्वात

पुराणमतवादी किंमतीवर निर्धारित केली जावी आणि किंमतींच्या सर्वोच्च किंमतीवर नाही कारण ती प्रसामान्य किंमत स्वरूप गमावेल -

ए. के. रॉय विरुद्ध व्होल्टास लिमिटेड (1973) 3 एस. सी. सी. 503:

[1973] 2 एस. सी. आर. 1089-यावर अवलंबून होते.

युनियन ऑफ इंडिया विरुद्ध दिल्ली क्लॉथ अँड जनरल मिल्स (1963) 1

परिशिष्ट. एस. सी. सी. 586-संदर्भित

व्हॅक्यूम ऑईल कंपनी विरुद्ध भारताचे राज्य सचिव ए. आय. आर. 1932

पी. सी. 168-संदर्भित.

प्रकरण कायदा संदर्भ

[1973] 2 एस. सी. आर. 1089 परिच्छेद 7

(1963) 1 पूरक एस. सी. सी. 586 परिच्छेद 8 ए मध्ये संदर्भित,

नागरी अपील न्यायाधिकरण: 2009 चे दिवाणी अपील क्र. 8502.

2001 च्या अबकारी अपील क्रमांक 467 मध्ये सीमाशुल्क उत्पादन शुल्क आणि सेवा कर अपीलीय न्यायाधिकरणाच्या दिनांक 27.07.2009 च्या निकाल आणि आदेशावरून, प्रधान खंडपीठ, नवी दिल्ली.

एन. वेंकटरमण, ए. एस. जी., मुकेश कुमार मारोरिया, रुपेश कुमार, अदित खुराना, वंशजा शुक्ला, सुश्री प्रीती राणी, संतोष कुमार, धर्म दत्ता वर्मा, अपीलकर्त्यांचे वकील.

व्ही. लक्ष्मीकुमारन, चरण्या लक्ष्मीकुमारन, अपेक्षा मेहता, फाल्गुनी गुप्ता, नेहा चौधरी, प्रतिवादींचे वकील.

न्यायालयाचे न्यायाधीश एस. रवींद्र भट यांनी न्यायालयाचा निर्णय दिला.

1. सीमाशुल्क उत्पादन शुल्क आणि सेवा कर अपील न्यायाधिकरण (सी. ई. एस. टी. ए. टी.), प्रधान पीठ, नवी दिल्ली, दिनांक 27.07.2009 च्या आदेशाने नाराज होऊन महसूल विभागाने हे अपील दाखल केले आहे. सी. ए. क्रमांक 4975/2002 सी. ई. एस. टी. ए. टी. ने दिनांक 12.11.2007 रोजी सी ए क्रमांक 4975/2002 मध्ये या न्यायालयाने दिलेल्या रिमांड आदेशावर आपला आदेश दिला होत

2. प्रतिवादी-करदाते यासाठी सेंद्रिय रसायने तयार करतात, त्या उद्देशाने ते उत्तर प्रदेशातील कप्तानगंज येथील युनिटमधून तयार केलेले विशेष विकृत स्पिरिट्स (त्यानंतर 'एसडीएस') तयार करतात. एसडीएस तयार करण्यासाठी लागणारा एक

आवश्यक कच्चा माल म्हणजे मळी. करदात्याला पुढील कालावधीत तीन कारणे दाखवा नोटिसा बजावण्यात आल्या.

अनु. क्र.	कारणे दाखवा नोटीस क्र.	कालखंड	वेगळं कर्तव्य
1	C. No. VI(MP)Demand(12) ADJ-116/98/3149 Dated 26-3-99-SCN No. 12/Commar- AUD-99/26-3-99	एप्रिल ९४ ते फेब्रुवारी, ९९	14,5949,158.6 5
2	C. No. 20-CE/Somaiya/SBZ/ 99 dated 31-8-99	मार्च, ९९ ते जुलै, ९९	25,12,528/-
3	C. No. 20-CE/Somaiya/SBZ/ 61 dated 18-1-2000	ऑगस्ट, ९९ ते डिसेंबर, 99	4,99,417/-

3. प्रतिवादी-मूल्यांकनकर्त्याने असा युक्तिवाद केला की केंद्रीय उत्पादन शुल्क नियम, 1994 च्या नियम 6 (पी) (II) च्या संदर्भात योग्य मूल्यांकनावर, एस. डी. एस. चे मूल्य कप्तानगंज येथील त्याच्या अंतर्गत उत्पादनाच्या आधारे निश्चित केले जाऊ शकते. कारणे दाखवा नोटीसीत केलेल्या मागणीची पुष्टी करणारा मूळ आदेश धारण करण्यात आला. पहिल्या कारणे दाखवा नोटीसमध्ये वाढीव कालावधीचा समावेश असल्याने दंडही ठोठावण्यात आला. नाराज होऊन, करपात्र व्यक्ति सी. ई. एस. टी. ए. टी. कडे संपर्क साधला, ज्याने त्याच्या दिनांकित 20.02.2002 च्या आदेशाद्वारे आयुक्तांनी स्वीकारलेली कालनिर्णयी पथ

विश्लेषण चुकीची असल्याचे मानून अपील करण्यास परवानगी दिली. आयुक्तांनी एस. डी. एस. चे मूल्य निश्चित करण्याच्या उद्देशाने, गोरखपूरच्या सराई जिल्ह्यातील दुसऱ्या युनिटमध्ये प्रचलित असलेल्या एस. डी. एस. च्या उत्पादनाचा सर्वोच्च दर एका विशिष्ट तारखेला निश्चित केला होता.

4. महसुलाच्या अपीलाला या न्यायालयाने परवानगी दिली होती, ज्याने या प्रकरणाचा नव्याने विचार करण्याचे आदेश दिले, ज्यामध्ये असे निरीक्षण नोंदवले गेले होते की केवळ सर्वोच्च दर फेटाळणे पुरेसे नाही आणि मूल्यांकन अधिकाऱ्याच्या न्यायिक विवेकबुद्धीच्या आधारे न्यायालयाला निर्णय घ्यावा लागेल की, निश्चित करण्यात काही तर्क आहे का आणि मूल्यांकनाची योग्य कालनिर्णयी पथ विश्लेषण काय होती.

5. दुसऱ्या फेरीत सीईएसटीएटी ने फेरविचाराच्या वेळेस, इतर गोष्टींबरोबरच, नोंदीत असलेल्या पुराव्यांचा विचार केल्यानंतर खालीलप्रमाणे:

"वस्तूंची प्रसामान्य किंमत म्हणजे घाऊक व्यापारादरम्यान ज्या किंमतीला वस्तू 'साधारणपणे' विकल्या जातात, ती घाऊक व्यापाराच्या प्रक्रियेची प्रातिनिधिक किंमत असते. ही एका विशिष्ट कालावधीतील वस्तूंची प्रातिनिधिक किंमत असते. ए. के. रॉय

आणि आणखी एका विरुद्धच्या प्रकरणात माननीय सर्वोच्च न्यायालय. व्होल्टास लिमिटेड (वर नमूद केलेले), परिच्छेद '19' मध्ये निर्णयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की, कर आकारल्या जाणाऱ्या वस्तूंच्या वास्तविक मूल्य प्रतिनिधित्व करणारी किंमत निश्चित करताना, किंमत प्रत्येक बाबतीत पुराणमतवादी असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे, नियम 6 (बी) (आय) चा वापर करून कॅप्टिव्ह (बंदिस्त) वापरासाठी मंजूर केल्या जाणाऱ्या वस्तूंची किंमत निश्चित करताना, त्याच करपात्र व्यक्ति व्यक्तीच्या किंवा इतर करपात्र व्यक्ति व्यक्तींच्या तुलनात्मक वस्तूंच्या किंमतीच्या आधारे, सर्वात पुराणमतवादी किंमत स्वीकारली गेली पाहिजे, किंमतींच्या सर्वोच्च किंमतीचा नव्हे, कारण त्यामुळे प्रसामान्य किंमत स्वरूप कमी होईल.”

6. नियम 6 (बी) (आय) अंतर्गत वस्तूंचे मूल्य योग्य प्रकारे निश्चित केले गेले होते, असा आयुक्तांचा निर्धार मान्य न केल्याने सी. ई. एस. टी. ए. टी. मध्ये चूक झाली, असे महसुलाच्या तज्ज्ञ वकिलाने सांगितले. त्यांनी सादर केले की त्या तरतुदीत नमूद केलेले विविध घटक पाहता, भौतिक वैशिष्ट्ये आणि वस्तूंचे सर्वात जवळचे निश्चित करता येण्याजोगे मूल्य यासारख्या घटकांच्या आधारे मूल्य ठरवणे

हे महसुलाचे बंधन होते.ही परिस्थिती लक्षात घेता, गोरखपूर येथील सराय डिस्टिलरीमध्ये एका विशिष्ट दिवशी (जेव्हा ती त्याच्या सर्वोच्च किंमतीत होती) मालाच्या किंमतीवर आधारित आयुक्तांनी केलेला विवेक वैध आणि कायदेशीर होता.

7. दस्तऐवज आणि पक्षांच्या सादरीकरणाचा विचार केल्यानंतर, या न्यायालयाचे मत आहे की आक्षेपित आदेशात दोष देता येणार नाही. या न्यायालयाने आपल्या निकालात 'ए. के. रॉय विरुद्ध एस. व्होल्टास लिमिटेड [1973 (3) एस. सी. सी. 503 ए] खालीलप्रमाणे आयोजित केले आहे :

"21. पुढचा प्रश्न आहे: 'घाऊक रोख किंमत' या शब्दाचा नेमका अर्थ काय आहे? व्हॅक्यूम ऑईल कंपनी वि. सेक्रेटरी ऑफ स्टेट फॉर इंडिया इन कौन्सिलमध्ये असे म्हटले गेले होते की या शब्दाचा अर्थ घाऊक खरेदीवर किरकोळ व्यापाऱ्यांनी दिलेली किंमत आहे. कल्पनेचे सार असे आहे की खरेदी ही घाऊक खरेदी असली पाहिजे, किरकोळ खरेदी नाही. दुसऱ्या शब्दांत, विक्री किरकोळ नसून घाऊक असणे आवश्यक आहे, जेणेकरून मिळवलेल्या किंमतीला 'घाऊक रोख किंमत' म्हटले जाऊ शकते. अशा परिस्थितीत प्रिवी कौन्सिलसमोर अपीलकर्त्यांनी मुंबईत विशिष्ट

उत्पादन आणि चिन्हाचे वंगण तेल मोठ्या प्रमाणात आयात केले.त्यांनी ते थेट असंख्य ग्राहकांना विकले, विक्रेत्यांना कधीच नाही.मोठ्या किंवा छोट्या प्रमाणात खरेदी केली गेली तरी त्यांनी आकारलेली किंमत सारखीच होती, परंतु जर एखाद्या ग्राहकाने एका वर्षासाठी त्याच्या सर्व गरजा त्यांच्याकडून खरेदी करण्याचा करार केला तर त्याला वर्षभरात खरेदी केलेल्या प्रमाणानुसार 2-1/2 ते 15 टक्के सूट मिळण्याचा हक्क होता.मुंबईत अशाच प्रकारचे आणि दर्जेदार दुसरे कोणतेही वंगण तेल विकले गेले नाही.समुद्री सीमाशुल्क कायदा, 1878 च्या कलम 30 च्या कलम (अ) किंवा कलम (ब) च्या आधारे अपीलकर्ता सीमाशुल्क भरण्यास बांधील आहे की नाही या प्रश्नावर, प्रिवी कौन्सिलने असे म्हटले की विक्री थेट ग्राहकांना असल्याने, वस्तूचे वास्तविक मूल्य कलम 30 च्या कलम (अ) अंतर्गत निश्चित केले जाऊ शकत नाही आणि कलम 30 चा कलम (ब) लागू होता.त्यांच्या अधिपतींनी असे म्हटले आहे की 'कर' आकारल्या जाणाऱ्या वस्तूच्या वास्तविक मूल्य प्रतिनिधित्व करणारी किंमत निश्चित करताना, किंमत प्रत्येक बाबतीत पुराणमतवादी असली पाहिजे आणि विशेषतः वस्तूच्या संबंध

आयात केल्यानंतरच्या कोणत्याही शुल्कासाठी कोणत्याही लोडिंगपासून मुक्त असली पाहिजे."किंमत ही एक किंमत असेल वस्तूंसाठी.कारण ते दोन्ही आयातीच्या 'वेळी' आणि 'ठिकाणी' आहेत.ती 'रोख किंमत' असावी, म्हणजे कर्जासाठी कोणत्याही वाढीपासून मुक्त असलेली किंमत किंवा खरेदीदाराला मिळणारा इतर फायदा; ती निव्वळ किंमत असावी, म्हणजे ती 'कमी व्यापार सवलत' असलेली किंमत असेल.त्यामुळे त्यांच्या अधिपतींचे असे मत होते की 'घाऊक किंमत' हे शब्द 'किरकोळ किंमती' च्या विरोधात या विभागात वापरले गेले होते आणि केवळ त्या फेरीवरच हा शब्दांचा एक मान्यताप्राप्त अर्थ नाही तर 'व्यापार सवलत' या शब्दांशी त्यांचा संबंध सूचित करतो की व्यापारासाठीची विक्री ही चिंतनशील आहे आणि केवळ त्या शब्दाशी अर्थ जोडून 'घाऊक किंमत' म्हणजे आयातीनंतरच्या खर्चाचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या भारातून मुक्त केलेली 'घाऊक किंमत' आहे, जी व्यवसायाची बाब म्हणून नेहमीच ग्राहकांकडून आकारली जाणे आवश्यक आहे आणि जी काढून टाकली जाते."

8. व्होल्टास लिमिटेडमध्ये (वर नमूद केल्याप्रमाणे) पूर्वीच्या अधिकाऱ्यांचा हवाला देण्यात आला होता. जसे की 'व्हॅक्यूम ऑईल कंपनी विरुद्ध भारताचे राज्य सचिव [एअर 1932 पी. सी. 168] आणि 'युनियन ऑफ इंडिया विरुद्ध दिल्ली क्लॉथ अँड जनरल मिल्स [1963 पुरवणी. 1) एस. सी. सी. 586]

9. वस्तूंचे मूल्य निश्चित करताना सर्वात पुराणमतवादी किंमत विचारात घेतली जावी हे या न्यायालयाने स्पष्ट केलेले तत्त्व लक्षात घेता, सी. ई. एस. टी. ए. टी. चा दृष्टीकोन आणि निष्कर्ष या न्यायालयाच्या मते चुकीचे ठरू शकत नाहीत. सी. ई. एस. टी. ए. टी. च्या आक्षेपार्ह आदेशाची त्यानुसार पुष्टी केली जाते.

10. त्यामुळे याचिका फेटाळली जाते. खर्चाबाबत कोणतीही आदेश दिली जाणार नाही. प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) निकाली काढले जातील.

अंकित ज्ञान

याचिका फेटाळण्यात आली.

(सहाय्यक महेंद्र यादव, एलसीआरए)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.